

เรา “นินทา” ไปทำไม: เมื่อการนินทาใหญ่กว่าเรื่องของชาวบ้าน

การนินทา (gossip) เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถพบเห็นหรือแม้แต่ตกเป็นเป้าเสียเองได้ในทุกสังคมวัฒนธรรม การแพร่หลายของการนินทาเช่นนี้ทำให้นักมานุษยวิทยาหลงความเห็นว่า การนินทาเป็นปรากฏการณ์สากล โดยทั่วไปแล้ว การนินทาถูกนิยามในความหมายเชิงลบของการพูดคุยของบุคคลที่หนึ่งกับบุคคลที่สองในพื้นที่ส่วนตัว โดยคำนึงถึงการไม่ปรากฏตัวของบางคนบางกลุ่มในฐานะบุคคลที่สาม (Besnier 1996) สารของการนินทามักเป็นเรื่องของการกระทำที่น่าตำหนิตีติเตียนของคนหลายระดับตั้งแต่คนใกล้ชิดไปจนถึงผู้มีอำนาจ ด้วยเหตุที่การนินทามักเกิดขึ้นในกลุ่มสนทนาเล็ก ๆ กิจกรรมการพูดคุยดังกล่าวจึงมักถูกมองว่าเป็นเรื่องของชาวบ้าน ในหลายสังคม การนินทาถูกมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระและไม่เกิดประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่น่าตำหนิและไม่ควรปฏิบัติ กระนั้นเอง การนินทาก็ยังคงเป็นสิ่งที่มนุษย์ในทุกสังคมมีส่วนร่วมอย่างอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ตามโอกาส ใครบางคนอาจกล่าวติติงการนินทาในที่แจ้ง แต่เขาอาจเคยนินทาผู้อื่นในที่ลับมาก่อนก็ได้

นิยามโดยทั่วไปของการนินทานำมาซึ่งการพิจารณาความกำกวมในปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริง นิโค เบสเนียร์ (Niko Besnier) (1996; 2009) ตั้งข้อสังเกตว่าความเป็นสาธารณะของการนินทาขึ้นอยู่กับการตีความ เรื่องส่วนตัวที่มักเป็นสารของการนินทาอาจเกี่ยวโยงกับเรื่องราวที่พ้นไปจากตัวของผู้ที่ถูกนินทา นอกจากนี้ การนินทาที่มักเกิดขึ้นในที่สาธารณะนั้น ในหลายกรณีก็เกิดขึ้นในที่สาธารณะบนพื้นฐานที่ว่าคนทั่วไปไม่อาจเข้าใจได้ว่าบุคคลที่สามซึ่งเป็นเป้าหมายของการนินทาเป็นใคร แต่เรื่องที่พวกเขารับรู้และได้ยินจะบ่งชี้ว่ามีกรกระทำบางอย่างเกิดขึ้นโดยใครบางคนในสังคม ในปัจจุบัน พลวัตของการนินทาเคลื่อนจากพื้นที่กายภาพไปสู่พื้นที่ออนไลน์ ความเป็นสาธารณะ การปิดกั้น และการเข้าถึงวงสนทนาได้สร้างคำถามต่อนิยามของการนินทามากยิ่งขึ้น ประเด็นต่อมา การนินทาอาจไม่ใช้การพูดลับหลังที่เป้าหมายไม่อยู่ในอาณาบริเวณของการได้ยินเสมอไป เพราะการพูดคุยระหว่างบุคคลที่หนึ่งกับบุคคลที่สองอาจเปลี่ยนไปเรียกบุคคลที่สามด้วยชื่ออื่น หรือสลับไปใช้คำใบ้ถึงการกระทำบางอย่างของบุคคลที่สามที่เป็นที่รู้จักกันระหว่างผู้สนทนาด้วยกันเอง โดยเชื่อว่าบุคคลที่สามไม่อาจรู้ตัวหรือทันสังเกตว่าหมายถึงตนเอง ยิ่งไปกว่านั้น การนินทายังอาจแฝงตัวอยู่ภายใต้เรื่องเล่าถึงบางสิ่งบางอย่างตรงไปตรงมา แต่นัยของเนื้อหาเป็นการกระทบกระเทือนถึงบุคคลที่สามโดยเจตนา ความกำกวมเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าหน้าตาของการนินทาเป็นไปได้หลากหลายและขึ้นอยู่กับบริบทเฉพาะของการนินทาครั้งหนึ่ง ๆ

ตริन्ह ที มินห์-ฮา (Trinh T. Minh-ha) (1989) บอกว่ามานุษยวิทยาไม่ต่างไปจากการนินทาผู้คนอย่างเป็นศาสตร์ (scientific gossip) ที่เรียกร้องให้ผู้นินทาหรือก็คือนักมานุษยวิทยาเรียนรู้ บอกเล่าและอ้างถึงคนอื่นที่ตนเองเข้าไปศึกษา อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงข้อมูลของคนที่คุณเองเข้าไปศึกษาถึงระดับวงนินทาอันจะทำให้สามารถทำความเข้าใจและอธิบายในประเด็นเรื่องการนินทากลับมีไม่มากนัก (Besnier 1996; Ingram 2018) การขาด

แคลนข้อมูลเช่นนี้สื่อให้เห็นว่าการศึกษาในประเด็นนี้เป็นเรื่องยากทั้งจากปัจจัยเรื่องความคับแคบของวงสนทนา ตลอดจนความยุ่งยากในการทำความเข้าใจเรื่องราว ประเด็นที่ซับซ้อน และการใช้ภาษา รวมไปถึงบรรทัดฐานทางสังคมและการคาดคะเนของคนใน จอห์น ฮาวิลแลนด์ (John Haviland) (1977) ชี้ว่า การทำความเข้าใจการนิทาเรียกร่องการทำความเข้าใจรายละเอียดทางวัฒนธรรมที่เป็นบริบทหรืออยู่ในเรื่องราวของการนิทาด้วย

แม้มานุษยวิทยาพยายามศึกษาการนิทามาตั้งแต่ก่อนทศวรรษ 1960 แต่ประเด็นดังกล่าวเริ่มเป็นที่สนใจเมื่อแม็กซ์ กลักแมน (Max Gluckman) (1963) อธิบายว่าการนิทา มีหน้าที่ทางสังคมในฐานะที่เป็นกลไกในการรักษาความเกสียวภายในกลุ่มทางสังคม กล่าวคือ ประการแรก การนิทาเป็นสิ่งที่ช่วยประคับประคองบรรทัดฐานทางสังคม ส่วนหนึ่งเป็นไปด้วยกลไกการสร้างความหวาดกลัวต่อการตกเป็นบุคคลที่สามซึ่งจะถูกผู้อื่นพูดถึงในทางลบ ด้วยเหตุที่เป็นผู้กระทำผิดไปจากบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคม นอกจากนี้ การนิทาระหว่างบุคคลที่หนึ่งและสองยังช่วยหล่อเลี้ยงความรู้สึกที่พวกเขาเป็นสมาชิกของสังคมที่ยึดถือในบรรทัดฐานแบบเดียวกันด้วย อีกประการหนึ่งคือ การนิทาเป็นการเบี่ยงเบนความก้าวร้าวและการประจัญหน้าเพื่อที่จะรักษาความร่วมมือบางอย่างเอาไว้ นอกจากนี้ กลักแมนยังอธิบายว่า ในบางกรณี การนิทายังมีบทบาทในการตรวจสอบ ประเมิน และควบคุมผู้นำหรือผู้มีอำนาจอย่างไม่เป็นทางการด้วย

“การนิทามีคุณค่าในฐานะคุณธรรมทางสังคม แต่ไม่ได้หมายความว่าฉันยอมรับมันได้

...เมื่อฉันนิทาเพื่อน ๆ เช่นเดียวกับคู่อริ ฉันตระหนักอยู่ลึก ๆ ว่าตนเองตนเองกำลังทำหน้าที่ทางสังคม

แต่เมื่อไหร่ที่ฉันรู้ว่ามีคนนิทาฉันอย่างร้ายกาจ ฉันมีสิทธิ์อย่างเต็มที่ที่จะโกรธเคือง”

(Max Gluckman 1963)

ข้อเสนอของกลักแมนถูกโต้แย้งโดยโรเบิร์ต เพน (Robert Paine) (1967) ที่ชี้ว่าการตีความของกลักแมนมีความย้อนแย้ง นั่นคือการพยายามรักษาความสามัคคีกลมเกลียวไปพร้อมกับยอมให้มีความขัดแย้งแอบซ่อนอยู่ภายในกลุ่มทางสังคม เพนกลับเห็นว่า การนิทาเป็นเครื่องมือของบุคคลในการแสวงหาความมุ่งหมายไปพร้อมกับบ่อนทำลายการกระทำและความต้องการของคนอื่น การนิทาในมุมมองของเพนจึงเป็นเรื่องของการชิงดีชิงเด่นและการแสวงหาผลประโยชน์ภายในกลุ่มทางสังคม อย่างไรก็ตาม กลักแมน (1968) ตอบโต้ว่าสาระสำคัญของข้อเสนอของเขาคือรูปแบบของความก้าวร้าวทางอ้อม (indirect aggression) ที่การนิทาเป็นกลไกไม่ให้ความก้าวร้าวถูกแสดงออกมาอย่างเปิดเผยและควบคุมไว้ด้วยกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่โยงกับกฎระเบียบ ศีลธรรม และบรรทัดฐานของสังคม

ในแง่หนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าการนิทาของกลักแมนมีลักษณะเป็นเครื่องมือเชิงอำนาจในปฏิบัติการทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ (Besnier 2009) การนิทาอาจถูกใช้โดยคนหรือกลุ่มคนที่มีอำนาจทางการเมืองเพื่อรื้อสร้างโครงสร้างอำนาจที่มีอยู่เดิม (Brison 1992) แต่ในขณะเดียวกัน การการนิทาก็สามารถถูกใช้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการต่อต้านในปฏิบัติการทางการเมืองจุลภาค การนิทาจึงถือเป็นประบอกเสียงและอาวุธทางการเมืองของผู้คนที่ปราศจากอำนาจในชีวิตประจำวัน กล่าวคือในขณะที่กลักแมนให้ความสำคัญกับการนิทาภายในกลุ่มทางสังคมแบบองค์รวม เจมส์ ซี สก็อตต์ (James C. Scott) (1990) สนใจการนิทาที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มทางสังคมของผู้มีและไม่มีอำนาจ นั่นคือการนิทาเป็นรูปแบบของการวิพากษ์วิจารณ์ผู้มีอำนาจโดยผู้ไร้อำนาจ

โดยสรุปแล้ว กล่าวได้ว่าการนิทาเป็นกลไกทางการเมืองในระดับชีวิตประจำวันของผู้คนในการจัดระเบียบและเบี่ยงเบนการปะทะทางสังคม แม้ผู้ที่ถูกนิทาอาจไม่รับรู้ที่ตนเองกำลังตกเป็นเป้าเนื่องด้วยการกระทำบางอย่างของตน แต่ผู้คนในวงสนทนาหรือคนที่ได้รับรู้ถึงสาระของการพูดคุยจะได้เรียนรู้ทางอ้อมว่าการกระทำของบุคคลนั้น ๆ ไม่ควรเอาอย่าง ภายใต้อิทธิพลของ (ambivalence) ที่ไม่อาจไม่พึงพอใจแต่ก็ยังทำประโยชน์อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ การนิทาไม่อาจมองอย่างง่าย ๆ ว่าเป็นการซุบซิบเรื่องราวของชาวบ้านที่ไม่สัมพันธ์กับมิติทางสังคมวัฒนธรรม หากแต่ยังเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ผู้คนใช้ระบายความไม่พึงพอใจที่ไม่อาจประจักษ์หน้า และชี้ให้เห็นว่ามีตัวอย่างที่แยของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่คนส่วนใหญ่ (ในวงนิทา) ยึดถือบรรทัดฐานบางอย่างร่วมกัน

.....

ผู้เขียน

วิสุทธิ์ เวชวารภรณ์ นักวิจัย

ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

รายการอ้างอิง

Besnier, N. (1996). Gossip. In *Encyclopedia of Cultural Anthropology*. New York: Henry Holt and Company.

Besnier, N. (2009). *Gossip and Everyday Production of Politics*. Hawaii: University of Hawaii Press.

Brison, K. J. (1992). *Just Talk: Gossip, Meetings, and Power in a Papua New Guinea Village*. California: University of California Press.

Gluckman, M. (1963). Gossip and Scandal. *Current Anthropology*, 4(3), 307-316.

Gluckman, M. (1968). Psychological, Sociological and Anthropological Explanation of Witchcraft and Gossip: A Clarification. *Man*: 20-34.

Haviland, J. (1977). *Gossip, Reputation, and Knowledge in Zinacantan*. Chicago: University of Chicago Press.



- Ingram, G. (2018). Gossip. In *The International Encyclopedia of Anthropology*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Minh-ha, Trin T. (1990). Woman, Native, Other. *Feminist Review*, 36(1), 65-74.
- Paine, R. (1967). What is Gossip About? An Alternative Hypothesis. *Man*: 278-285.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Connecticut: Yale University Press.